

dpb

DIVADLO
PETRA
BEZRUČE

velký sešit

Musíme popisovat to, co je, co vidíme, slyšíme, co děláme. Slova „mít rád“ nejsou jistá, chybí jim přesnost a objektivita. Slova vyjadřující cit jsou velice neurčitá, je lepší je nepoužívat. A držet se popisu věcí, lidských bytostí a sebe samých, to znamená věrného popisu faktů.

a. kristofová: velký sešit

velký sešit

autor — **agota kristofová**
překlad — **sergej machonin, jan machonin, drahoslava janderová**
režie — **marián amsler**
dramatizace — **marie špalová**
dramaturgie — **marie špalová, kateřina menclerová**
výprava — **marija havran**
hudba — **mario buzzi**

lucas — **ondřej brett**
claus — **milan cimerák**
babička — **kateřina krejčí**
matka, klára — **markéta haroková**
sluha, matyáš — **jakub burýšek**
zaječí pysk, jasmína — **magdaléna tkačiková**
otec, farář, důstojníkův přítel — **dušan urban**
cizí důstojník, úředník, petr — **vojtěch řiha**
švec, policista, knihkupec viktor — **michal sedláček**
služka, anežka — **markéta matulová**
poštačka, sousedka, josefína — **marcela čapková**
hlas z rádia — **miroslav kudela**

premiéra 22. září 2017
v divadle petra bezruče

agota kristofová

(1935-2011)

Když v roce 1956 utíkala z Maďarska okupovaného sovětskou armádou, bylo jí tehdy jednadvacet. Neměla na vybranou – její muž, historik, měl za sebou dva roky v sovětských věznicích. Utíkali narychlo, přes zelenou čáru. V náručí nesla čtyřměsíční dceru a pár knih. Všechny básně, které začala psát ještě v nenáviděném školním internátu, zůstaly nenávratně ztracené v Maďarsku, kam se poprvé vrátila až v sedmdesátých letech jako čtyřicetiletá švýcarská spisovatelka, která se později proslavila po celém světě svou románovou „trilogií

o dvojčatech“ (Velký sešit, 1986; Důkaz, 1988; Třetí lež, 1991).

Když utíkala, nevěděla, že opouští nejen Maďarsko, ale i maďarštinu. Tu poté, co byla shodou okolností imigračními úředníky „umístěna“ do švýcarského Neuchâtelu, kde zůstala až do své smrti, vyměnila za francouzštinu. Exulantské začátky ale nebyly jednoduché. Ze skupiny Maďarů, se kterými přijela do Švýcarska, spáchali čtyři sebevraždu. Prvních deset let pracovala jako dělnice v továrně na hodinky. Francouzštinu si začala osvojovat postupně

a se slovníkem, protože hluk v továrně jí prakticky zabraňoval v jakémkoliv styku s lidmi, a tudíž i v soustavnější komunikaci v jakémkoliv jazyce. Nejprve do francouzštiny překládala své maďarské básně (spíše je převáděla do prózy), ale za těmito pokusy brzy udělala čáru. Ani ne tak kvůli jejich nepřeložitelnosti, jako spíše kvůli samotným básním: záhy v nich začala shledávat to, co později nazývá „lživostí citů“ – odvrátila se „od jejich sentimentality a od krásných slov“.

V knize Analfabetka (2004), která je v podstatě autorčinou

autobiografií a která byla psána v době vzniku trilogie na pokračování pro švýcarský časopis Du, se Agota Kristofová k problematice rodného maďarského a adoptovaného francouzského jazyka vrací opakovaně. „Francouzsky mluvím déle než třicet let, píšu dvacet let, ale francouzštinu stejně neumím. Nemluví v ní bez chyb a nemůžu v ní psát, aniž bych neustále nahlížela do slovníku.“

Aby se procvičila ve francouzštině, pokračovala v psaní velice různorodých povídek – „delších, kratších, realistických, surrealistických“, které později vyšly v souboru s názvem Je to jedno (2005). V období těchto jazykových pokusů se v jejích textech poprvé objevují charakteristické úsečné dialogy, které se navždy stanou dominantou jejího stylu.

Důvod, proč se upnula k formě dialogu, vysvětluje zcela jasně: „Bylo to tak mnohem jednodušší. Stačilo zapisovat, o čem si lidé povídají, každodenní záležitosti.“ Práce s dialogem ji také postupně přivedla k první profesionální literární práci, kdy začala psát rozhlasové hry pro Radio Suisse Romande, které se zároveň po večerech hrály v neucháterských literárních kavárnách.

Kristofová je mistrýní dramatické zkratky, která dodává jejím textům neobyčejnou razanci. To nepochybně vyplývá i z jejího zájmu o divadlo. Kromě próz napsala i celou řadu divadelních a rozhlasových her. Jednoduchá až strohá syntax, záměrně neefektivní volba slov, triviální přímá řeč prokládaná dramatickými odmlkami. Člověk by řekl

„podivně chudý jazyk“, kdyby v tom ze strany Kristofové nebyl zřejmý záměr. Holá osekaná věta umocňuje dramatickost situací – pravda, na úkor případného jazykového efektu, který autorka bez pardonu cenzuruje.

Styl, který se stal pro autorku typickým, použila poprvé právě při psaní Velkého sešitu. „Měla jsem najednou po krk sentimentu. Nechtělo se mi mluvit o nitru postav, chtěla jsem psát jen o tom, co vidím zvenčí.“

Velký sešit stejně jako celá trilogie slavil úspěchy po celém světě, byl přeložen do více než třiceti jazyků. V roce 2001 Kristofová získala Cenu Gottfrieda Kellera, cenu Alberta Moravii (1988), cenu Friedricha Schillera (2001) a cenu Lájose Kossutha.

V roce 1995 vydala Agota Kristofová svůj poslední román Včera a od té doby až do své smrti nic nového nenapsala, nakladatelé vydávali pouze její starší texty. Kristofová všechny své rukopisy odevzdala do Švýcarského literárního archivu a až do své smrti v roce 2011 se k nim až na výjimky nevracela. Ještě nemilosrdněji naložila se svými deníky, které si psala dlouhá léta, každý den: „Chtěla jsem si je přečíst, abych z nich zachovala některé pasáže, ale rozčilovalo mě to. Nepřečetla jsem je, všechno jsem vyhodila do popelnice.“

(napsala Marie Špalová s použitím úryvků z doslovů Jana Machonina ke knižnímu vydání Velkého sešitu, Důkazu a Třetí lži)

Sebesmut- nější kniha nemůže být tak smutná jako život.

a. kristofová: třetí lež

**Toto je v každém případě
jenom literatura, skutečné
věci jsem ještě nevyřkla,
pravdu bych říct nemohla.**

trilogie o dvojčatech

První román, Velký sešit, který vydala Agota Kristofová roku 1986, měl velký úspěch. Zdánilivě lineární příběh dvojčat vyrůstajících v prostředí maďarského válečného venkova se v dalších dílech trilogie, které dostaly název Důkaz a Třetí lež, značně komplikuje. Kristofová v nich dosáhla absolutního propojení fikce, skutečnosti a lži.

„Čtenář, otřesen četbou Velkého sešitu a vykolejen Důkazem, když dojde na konec Třetí lži, ztrácí zcela všechny opěrné body. Kde je pravda?

Kdo co říká? Kdo je kdo?“
Valérie Petitpierrová

„Hru se lží a s iluzí Kristofová používá, aby zmátla čtenáře a zabránila mu v jediné možné interpretaci textu.“
Silvia Audo
Gianotti, literární teoretička

„Kristofová našla způsob, jak čtenáři přiblížit hrůznou a z dnešního hlediska nepochopitelnou atmosféru života totalitní společnosti, ve které se krutost, cynismus, pokrytectví pokládají za správný postoj a vražda za možný postup.“
Jan Machonin

„Když jsem četl Velký sešit, uvědomil jsem si, jakým člověkem chci doopravdy být – morálním monstrem, které nepocituje žádný soucit a dělá jen to, co musí. Podivně se v něm přitom stýká slepá spontánnost a odtažitost. Ostatním sice pomáhá, ale jen tak, aby si udrželo dostatečný odstup a nepustilo nikoho do své blízkosti. Kdyby mezi námi bylo více takových lidí, stal by se svět dozajista příjemným místem, ve kterém by byla jakákoliv citlivost nahrazena chladnou a krutou agresí.“
Slavoj Žižek

„Romány Agoty Kristofové se vyjadřují i k tomu, jak se proměnilo naše vnímání Evropy jako celku. Faktem, že románová dvojčata opakovaně překračují hranici mezi Západem a Východem, upozorňuje Kristofová na skutečnost rozdělené Evropy. Dvojčata sama jsou vlastně alegorickým odkazem na rozpůlenou Evropu. Toto rozdělení má reálný základ i v osobním životě Kristofové. Její bratr – maďarský autor detektivek Attila Kristof – zůstal v Maďarsku, zatímco ona se přestěhovala do Švýcarska.“
Martha Kuhlmanová, literární vědkyně

rozho- vor s reži- sérem

Režisér Marián Amsler vystudoval divadelní dramaturgii a režii na bratislavské VŠMU, spoluzakládal pražské divadlo Leti, kde stále režiruje, čtyři roky umělecky vedl brněnské HaDivadlo a v současnosti je uměleckým šéfem bratislavského divadla Astorka. Jeho inscenace byly několikrát oceněny

nejprestížnější slovenskou divadelní cenou Dosky. U Bezručů před sedmi lety režiroval komedii Limonáda a nyní se vrací jako režisér nové dramatisace slavné trilogie Agoty Kristofové, kterou uvádíme pod názvem Velký sešit.

Co Tě jako režiséra přitahovalo na Velkém sešitu?

Určite nejednoznačnosť predlohy, Agota Kristof sa pohráva s čitateľom, pravda nikdy nie je to, čo sa zdá byť pravdou, realita má viacero vrstiev, odbočiek a zákutí. S hrôzou, možno so zdesením sledujeme príbeh dvoch chlapcov a ich boj o prežitie počas druhej svetovej vojny, lenže potom je naše vnímanie zneistené, naozaj sú chlapci dvaja? Naozaj sa tento príbeh stal? Ak áno, ktorá verzia sa najviac približuje skutočnosti?

Když se člověk rozhodne na divadle uvést text, který pro divadlo určen nebyl – například román –, plyne z toho často nejedno úskalí. Někdy je potřeba „jen“ vypustit řadu postav a dějových linek, jindy se text převodu na jeviště téměř vzpírá. Skýtá nějaká úskalí Velký sešit?

Tých úskalí je tu nespočetne veľa, nielen množstvo postáv, ale práve tá nelineárnosť deja. Veľký zošit, Dôkaz, Tretie klamstvo sú časti trilógie, kde nič nie je také, ako sa na prvý pohľad zdá. Divák sa v tom môže ľahko prestať orientovať, veľa vecí si možno bude musieť domyslieť a vytvoriť si vlastnú verziu udalostí. Nie je to dojímavý príbeh s happy endom. Je to príbeh, ktorý stojí niekde v pozadí a každý k nemu musí zaujať nejaký vlastný postoj. Je to doslova dobrodružstvo textu.

V jednom rozhovoru jsi řekl, že jsi přesvědčen o tom, že divadlo má sílu měnit lidi. Jak podle Tebe Velký sešit promlouvá k současnému čtenáři a divákovi a v čem by ho podle Tebe mohl změnit?

Kniha má v sebe obrovské humanistické posolstvo. Každý příběh, ktorý je zasadený do obdobia vojny, má za úlohu vojnu apriori odsúdiť. Tu sa nám dokonca strieda niekoľko politických režimov, doslova totalít. Človek je formovaný svojím okolím, rodinou a prostredím, v ktorom vyrastá. Ak sú deti nepoznačené, čisté stvorenia, ako sa môže stať, že z nich vyrastú bezcitní tyrani? Odkiaľ pramení náš dnešný strach z inakosti, nenávisť, xenofóbia, homofóbia? Dajú sa takéto prejavy potlačiť? Alebo úplne odstrániť? Je vlastne dôležité nielen meniť seba, ale meniť seba vo vzťahu k spoločnosti.

dvojčata

dvojčata

Tvoří jen 2 procenta světové populace, proto nás nikdy nepřestanou fascinovat. Věděli jste, že:

- Dvojčata jsou si mnohem blíží než normální sourozenci, pojí je totiž **silné pouto**. Je to tím, že spolu sdílí prostor v matčině děloze. Od 18. týdne těhotenství se dokonce navzájem dotýkají (některá se drží za ruce).

- Až 40 procent dvojčat mezi sebou **komunikuje řečí**, které rozumějí jen ona sama. Tato schopnost jim ovšem vydrží jen do doby, než se začnou učit normální řeči.

- Velmi vzácně se může stát, že se ženě narodí dvojčata, která mají **dva otce**.

- Ve vzácných případech můžou být dvojčata **rozdílné rasy**.

- Podle statistik je větší pravděpodobnost, že dvojčata porodí **vysoká žena**.

- Ani jednovaječná dvojčata nemají stejné **otisky prstů**.

- Přestože bývají jednovaječná dvojčata k nerozeznání podobná, psa jen tak neošálí! Každý člověk, ať už pochází z dvojčat, nebo ne, má svůj

specifický tělesný pach, který psi dokáží identifikovat.

- Zatímco mezi běžnou populací je přibližně 10 procent **leváků**, u dvojčat tento podíl závratně stoupá – až na 22 procent!

- Dvojčata se mohou narodit až v rozmezí **několika dní**.

- Nejvíce dvojčat se rodí **v Africe**.

- I dvojčata, která žijí odděleně, můžou vést skoro **stejný život**. Jim Lewis a Jim Singer šli ve věku čtyř měsíců každý do jiné adoptivní rodiny. Přesto měl později každý z nich psa jménem Toy, dvě ženy, z nichž první se jmenovala Linda a druhá Betty. Oba řídili Chevrolet, kouřili cigarety značky Salem a pili Miller Lite.

inspice **michal weber** / nápověda **miroslav kudela** / rekvizity **marie křehlíková** / garderoba **renata pytlíková** / vlásenky **monika nováková** / světla **michal černý** / zvuk **filip bajger** / technologická konzultace **filip kapusta** / jevištní mistr **filip kapusta** / technika **martin dostál, martin plichta, david žyla**

za pomoc s překladem do němčiny děkujeme zdeňku šturmovi a martinu sládečkovi
program vydala divadelní společnost petra bezruče, s.r.o., k první premiéře sezóny 2017–2018
textová část programu **marie špalová, kateřina menclerová** / fotografie **petr hrubeš, lukáš horký** / grafický návrh plakátu a programu **jan kulich** / vytiskl AFprint, ostrava

divadlo petra bezruče provozuje divadelní společnost petra bezruče
ředitel **jiří krejčí** / umělecký šéf **janka ryšánek schmiedtová** / dramaturg **kateřina menclerová** / manažer **tomáš suchánek** / tajemnice uměleckého provozu **alena punčochářová** / propagace a pr **michaela kubicová**

autorská práva zastupuje dilia, divadelní, literární a audiovizuální agentura, krátkého 1, 190 00, praha 9

divadlo je provozováno za finanční podpory statutárního města ostravy a moravskoslezského kraje, projekt se uskutečňuje za finanční podpory ministerstva kultury ČR

OSTRAVA!!!

www.bezrucy.cz